

A középtanodák tervbevett új szervezéséről.

A nevelésügy barátai nem csekély érdeklődéssel láthatták, hogy a „Kelet“ című lap f. évi 5-ik, 6-ik, 7-ik és 8-ik számaiban egy „Törvényjavaslat“ jelent meg „a középtanodai oktatásról“ cím alatt.

Bárha e törvényjavaslat a hivatalos lapban még mind eddig ki nem adatott is, s bárha a „Kelet“ is a forrás megnevezése nélkül közölte azt; mégis csaknem bizonyos, hogy e munkálat a közoktatásügyi m. kir. miniszteriumban készült, — és pedig ama tanácskozások eredménye feldolgozásául, a melyeket az illető szakminiszter úr által egybehívott véleményt adó bizottság (enquête) közelebbről Pesten lejárattatott.

Szóval: megvan ennek a maga hivatalos jellege, habár nem is hiszszük azt, hogy ezen, a míg az országgyűlés elé nem terjesztetik, többé egyáltalában semmi változás nem történik. Sőt remélljük, hogy egyben-másban maga a miniszter is változtat rajta, azelőtt is, a mielőtt a „ház“ elébe terjesztené, — feltéve, hogy e változtatások és módosítások szükségéről a nyilatkozó szakembereknek és érdekelt testületeknek helyes, méltányos és a tanügy kára nélkül elfogadható indokok alapján — sikerülend meggyőzniök Ő Nagyméltóságát.

Kívánatos tehát, hogy e törvényjavaslatot, a mely most még csak tervezetnek tekinthető ugyan, már azelőtt is vegyék úgy a hivatott szakemberek, valamint a középtanodákat fenntartó felekezetek illetékes testületei beható bírálat és tüzetes megvitatás alá, a mielőtt az a miniszter által az országgyűlésnek tárgyalásra előterjesztetnék; mert így nemcsak a minisztert, hanem a képviselőház tagjait is — a kellő időben — lehetend, ez ügyre vonatkozólag, az ország közvéleményéről tájékozni.

Éppen ezért a vallás-közönségünk kebelében fennálló „Növelési bizottmány“ is kötelességének tartotta, a maga részéről e kérdéshez — ideje korán — hozzászólni.

Igy adatott ki e tárgy újjászervezett növelési bizottmány „Középtanodai szakosztály“-ának megvitatására, s illetőleg a maga — ezt érdeklő — véleményes javaslatai előterjesztésére.

E szakosztály — még a mult febr. hó végén tartott üléseiben — el is járt e megbízásában, s most alólirottának, mint a szakosztály jegyzőjének és előadójának, van szerencséje — a t. szerkesztő urak engedelmével — legalább főbb vonásaiban megismertetni a „Magvető“ t. olvasó közönségét e szakosztály eljárásának eredményével, s illetőleg a hozzáutasított tárgyra adott véleményével.

Folyóiratunk szűk köre nem engedi meg, hogy a törvényjavaslatot egész terjedelmében ide iktassuk. Ezért ismertetésünkben ennek csakis ama pontjaira fogunk szoritkozni, a melyekkel szemben szakosztályunknak eltérő véleménye, s illetőleg javaslata van; s kénytelenek vagyunk tehát mindenkit, a ki magával a törvényjavaslat egész szövegével akar megismerkedni, a „Kelet“ fennebb idézett számaira utalnunk.

Itt még csak annyit jegyzünk meg általánosságban, hogy az egész „Törvényjavaslat“ 5 fejezetben, a következő főcímek alatt: „I. A középtanodák köre s felállithatásuk joga. II. A középtanodák szervezete. III. Az állami középtanodák és közigazgatásuk. IV. Nem állami nyilvános középtanodák. V. Magán intézetek.“ összesen 51 cikkelyből áll.

E főcímekből ugy tűnhetik fel folyóiratunk t. olvasóinak, mintha vallás közönségünket, mint „nem állami nyilvános középtanodák“ tulajdonosát, e törvényjavaslatnak kiválólag csak a 4-ik fejezete érdekelné, s így első látszatra azt hihetik, hogy nekünk csakis e fejezethez van jogos hozzászólásunk. A ki azonban az egész törvényjavaslatot átolvassa, azonnal láthatja, hogy ez nem áll. És mert ez nem áll, szakosztályunk is kötelességének tartotta a törvényjavaslatot a maga egészében tárgyalni, s valóban úgy is tárgyalta, „nemcsak azért, mert a minket kiválólag érdekelni látszó 4-ik fejezet magában nem önálló egész; hanem még azért is, mert általában illőnek, jogosnak, sőt kötelességszerűnek tartja azt, hogy a maga részéről vallásfelekezetünk is szóljon hozzá ahoz a törvényjavaslatához, a mely a hazai közmívelődési és társadalmi állapotokra annyira fontos középtanodai oktatás ügyét czélozza szabályozni, — és pedig az eddigi gyakorlattól merőben eltérőleg, az az teljes egyöntetűséggel, tehát kellő tekintet nélkül

az e teren anynyira kívánatos szabad verseny és önálló fejlődés, valamint a törvények által is biztosított autonomicus jogkör tisztetben tartása méltányos követelményeire is.“

Különben is — szakosztályunk vélekedése szerint — „még a szorosabb értelemben vett állami iskolák szervezetéhez is mindig jogosan hozzászólhat az állami adozó polgárok egy oly tekintélyes contingense, a mekkorát egy-egy vallásfelekezet tömörít a maga kebelében.“

Elfoglalt álláspontjának ily indokolása után tért át, szakosztályunk a teljes törvényjavaslat pontonkénti tárgyalására, s illetőleg megvitatására.

E közben az I. fejezeten, a melynek czime: „a köz é p t a n o d á k k ö r e é s f e l á l l i t h a t á s u k j o g a“ minden vita és különös megjegyzés nélkül haladtunk át.

A II. fejezet első kikezdését, vagy is a Törvényjavaslat 4-ik czikkelyét illetőleg, a mely így szól: „A köz é p t a n o d á k n y o l c z o s z t á l y b ó l s u g y a n a n y n i é v t o l y a m b ó l á l l ó g y m n a s i u m o k, v a g y r e a l t a n o d á k,“ a következő indokolt véleményét s illetőleg javaslatát akarná szakosztályunk, --- feltéve, hogy ezt a nevelési bizottmány is helyesli és elfogadja — egyházi tanácsunk utján az illető szakminiszter úr tudomására juttatni, s illetőleg annak figyelmébe ajánlani.

„A teljes reáliskolákban — az új szervezet életbeléptetése után is — teljesség elégnék tartja a 7 osztályt, s illetőleg az ezeknek megfelelő 7 éves tanfolyamat. Kérni kell tehát a törvényjavaslat idézett szavainak ily értelemben való módosítását.“ Szakosztályunk ez ajánlatát a következő szempontokból, s illetőleg indokok alapján tette:

„a) Jó tanerőkkel s helyes beosztással 7 év alatt is elvégezheti a reáliskola nemcsak mindazon tantárgyak tanítását, a melyeket mint kötelezetteket részére a miniszter ő nagymélt. kiszabott; hanem még azokat is, a melyekkel még e sorozat — szakosztályunk alább előadandó javaslata szerint — kibővitendő lenne. Ugyanis a latin és görög nyelvek tanításával — legalább mint rendes tantárgyakéval — egyáltalában nem foglalkoznak a reáliskolákban; holott a gymnasiumokban éppen ezek veszik el a legtöbb időt, s ezekre fordítandó aránylag a legfőbb figyelm. A történelmi és bölcselmi tantárgyakat sem kell oly részletességgel, s oly behatóan

tárgyalni a reáliskolákban, mint a gymnasiumokban. — Mindezekből tehát elég idő marad 7 év alatt is a reáliskolákban ugy a reáliák részletesebb tárgyalására, valamint az ily intézetek rendes tantárgyai sorába — kellő aránynyal — szintén be vett humaniórák tanítására is.

b) Hét osztályra a már meglevő főreáltanodák is könnyebben lesznek kinövelhetők, s illetőleg 7 osztálylyal ilyenmü új tanintézetek is könnyebben lesznek alakíthatók. Ez pedig kivált hazánkban megfontolást érdemlő szempont; mert nálunk sem az állam, sem a felekezetek nincsenek abban a helyzetben, hogy — a tanügy terén különben is nagy számmal levő hiányok pótlásán kívül — még ily 8 osztályos új reáliskolák állítására, s illetőleg a már meglevők ily nagyobb költséget igénylő átalakítására is tekintélyes összegeket költhetnének.

c) Ha a reáliskolák 6 osztályról egyszerre 8-ra emeltetnének, éppen azon szülőkre nézve nehezítették meg gyermekeik tanítása, a kiknek legnagyobb része eddig is leginkább a rövidebb tanfolyamra, s így a költségkimelésre való tekintetből adta gyermekeit a reáliskolákba.

d) Végre még azt is tekintetbe lehet venni, hogy a kik a teljes reáliskolák végzése után polytechnicumba lépnek, azoknak ott még 5 éves tanfolyamot kell végezniök, míg a gymnasiumokból kilépők legnagyobb részének — az illető theologicum seminariumokban, jogakadémiákon, vagy az egyetemek bölcselmi tanfolyamain — csak 3, vagy legfélebb 4 évet kell kitölteniök.

Az iskolai tanfolyamból megnyert 1 évet tehát, vagy a műszaki felsőbb tanintézeteken, vagy mint kezdő gyakornok valamely gyakorlatias életpályán — ugy is utánpótolja a reáliskolai növendék.

A törvényjavaslat 5-ik és 6-ik cikkeire vonatkozólag, a melyekben a teljes gymnasiumok és reáliskolák rendes tantárgyai vannak elősorolva, beható megfontolás után a következő indokolt vélekedéseit s javaslatait terjeszti a „növelési bizottmány“ elébe szakosztályunk:

az e) pontra vonatkozólag,

a német nyelvet, a mely e pont szerint oly intézetben, a hol a tannyelv magyar, csak a 4 alsóbb osztályban lenne tanítandó, szakosztályunk mind a gymnasium, mind a reáliskola min-

den osztályában, mint rendes tantárgyat, kívánná taníttatni, Erre nézve ezek a szakosztály indokai:*)

„E nyelv teljes értésére nálunk mind a tudományos pályákra lépőknek, mind a gyakorlati élet embereinek elvitázhatlan szükségük van. Eddig majdnem minden gymnasium mindenik osztályában tanították e nyelvet, s mégis vajmi kevés alapos ismeretre juthattak el belőle a magyar növendékek. Minő eredményt várhatnánk tehát ezután, ha már csak 4 osztályban fognák ezt tanítani; és pedig abban a 4 alsóbb osztályban, melyben a magyar és német nyelven kívül a gymn. rendszer szerint még a latin is fog taníttatni? De ha megengednők is, hogy a 4. alsóbb osztályban is tudna az iskola eleget taníttatni e nyelvből a maga növendékeinek; abból szerzett ismereteiket — 4 évi nem gyakorlás után — csak elfelejtenék ezek, s így éppen akkor nem tudnának belőle semmit, a mikor már a legnagyobb szükségök lenne reá. Ez pedig ellenkezik mind azzal, hogy a gymnasium gyakorló intézet, mind pedig azzal, hogy a fölvevő tantárgyakon bizonyos rendszeres folytonossággal vezeti át az életbe a maga növendékeit.

Szakosztályunk véleménye a nyelvek tanítására általában az, hogy ha már mint rendes tantárgyat tanít az iskola egy nyelvet, tanítsa ezt úgy, hogy hasznát is lássa e tanulásának a növendék, s illetőleg, hogy az ez által szerzett ismereteit hasznosíthassa is.

Ennyit a németnyelv tanításáról a gymnasiumban.

Hogy pedig a reáliskolákban még inkább szükséges e nyelvet minden osztályban tanítani, azt ezektől nemcsak a gyakorlati élet szükségéi kívánják még élénkebben; hanem azt kívánná magának a miniszteri törvényjavaslatnak a 2-ik cikkelybe foglalt következő tétele is: „Az általános miveltség megalapítása . . . a reáltanodékban az újabbkori mivelt nyelvek alapján történik.“

E tétel általánosságban kimondatott ugyan, — de az alkalmazásban — legnagyobb bámulatunkra — csaknem egészen mellőztetett.

*) Egyéni szerény nézetünk szerint: igenis kellene a németet a reáliskola mindenik osztályában tanítani; de a gymnasiumokban elég lenne 6, vagy legfőlebb 7 osztályban. Utóbbiakban a nélkül is kell még 3, sőt heyenként 4 nyelvet is tanítani. Ha tehát még a németet is minden osztályba beviszszük, el nem tudom képzelni, hogy ennyi nyelv tanítását miként fogjuk -- a pedagógia kívánalmainak megfelelőleg — a nyolcz éves tanfolyamba helyesen beosztani.

Ugyanis a németen, vagy legfőlebb még a magyaron kívül, hasztalan kéréstünk csak egyet is ez „újabbkori mivelt nyelvek“ közül a reáliskoláknak a törvényjavaslatba iktatott rendes tantárgyai sorában.

Ott áll ugyan a d) pont alatt, hogy „a hol a német nyelv rendes: a francia nyelv; a hol a német nyelv nem rendes: a német nyelv“ (tanítassék); de ezzel a fennebbi elv helyes alkalmazásának távulról sem tehetünk eleget. E szerint a német reáliskolákban igenis rendes tantárgy lesz a francia nyelv, de a magyar nyelvűekben a tannyelven kívül csakis a német lesz ilyen, s így ezek már a törvényjavaslat szelleme szerint is kevesebb „miveltség“-et fognak adni növendékeiknek, mint a német reáliskolák.

Hogy mily hátrányos lenne e megkülönböztetés magyar tanintézeteinkre, azt feleslegesnek is tartjuk mutogatni.

Szakosztályunk tehát egyfelől e hátrányos megkülönböztetés elkerüléseért, de másfelől és főképpen pedig azért, hogy a törvényjavaslat fennebb idézett alapelve szellemének valósággal megfelelhessenek a reáliskolák, a francia nyelvet is fel kívánna vétetni ezek rendes tantárgyai sorába, és pedig minden különböztetés nélkül a magyar vagy németnyelvű iskolákra.

Nézetünk szerint szó sem is lehet arról, hogy a „reáliskolákban az általános miveltség megalapítása — illetőleg kifejtése — az újabbkori mivelt nyelvek alapján“ történjék, ha ezekben a német mellett legalább egy latin eredetű ilyen nyelvet is nem tanítatunk.

Hogy pedig e latin eredetű mivelt nyelvek közül éppen a francziát tartjuk a reáliskolákra nézve a legalkalmasabbnak, az viszonyaink között igen természetes. A német után a francia irodalom termékei vannak nálunk leginkább elterjedve; a francia nyelv iránt van népünkben a legtöbb rokonszenv; s a szülők és a közönség többsége is e nyelv tanítását óhajtja leginkább.

Ha még ide vesszük, hogy a német után e nyelvet értik és beszélnek nálunk aránylag legtöbbben, tehát ennek tanítására kapnánk legkönnyebben legtöbb alkalmas tanerőt; s továbbá azt, hogy a reáliskolákból kikerülők közül azoknak, a kik mérnökökké, gépészekké, építészekké lesznek, mint társalgási nyelvre is — az anyanyelven s a németen kívül — a francziára lesz legtöbb alkalmok, s illetőleg szükségök: azt hisszük ezekkel eléggé kimutattuk, s ezekben eléggé kifejtettük, hogy miért tartjuk a reáliskolákban a

francia nyelv tanítását nemcsak szükségesnek, hanem viszonyaink között — a latin eredetű mivelt nyelvek közül — a legalkalmasabbnak is.

A nyelvekre vonatkozólag a fennebbieken kívül még csak egy megjegyzése s illetőleg aggodalma van szakosztályunknak, s ez azon e.) pont következő záradékát illeti: „az ötödik osztálytól kezdve a tannyelv mindenütt magyar“.

Mellőzve most annak részletezését és kifejtését, hogy Magyarországon — a sok idegen nemzetiségért — már politikailag sem lenne helyes és tapintatos ilyet igtatni törvénybe; csak is arra kívánók felhívni a minister ő nagyméltósága figyelmét, hogy mi e törvényt — jelen viszonyaink között — a következő okokból kivihetetlennek is tartjuk:

a.) A jelenben meglevő nem magyar ajku tanintézetek tanárainak legnagyobb része nem is lenne képes tanítványait magyar nyelven tanítani. Ha tehát e törvénynek kellő szigorral akarnának eleget tétetni, könnyen megtörténhetnék, hogy az idegen nemzetiségek legjelesebb iskoláik — így például az erdélyi részekben a szászokéit — kellene bezáratni azért, mert ezeknek kellő számmal oly tanáraik nem lennének, a kik magyar nyelven is tudnának tanítani. Már pedig ez nemcsak nemzetiségi szempontból adhatna az állam nyugalmát veszélyeztető visszahatásokra alkalmat, hanem közmívelődési szempontból is valóságos visszaesést eredményezne.

b.) Feltéve, de meg nem engedve azonban, hogy a nem magyar ajku tanintézetek tanárai valahogy csak tudnának a felsőbb osztályokban magyarul tanítani, paedagogiai szempontból még akkor is kivihetetlen lenne a törvény.

Még csak hinni is képtelen ugyan is, hogy egy nem magyar ajku gyermek, oly tanintézetben, a melyben vagy a tannyelv, vagy legalább a tanulók egy tekintélyes száma nem magyar, 4 év alatt, az-az a 4 alsóbb osztályban, 2—3 más nyelv s egy sereg egyéb tantárgy tanulása mellett úgy elsajátítsa s úgy megtanulja nyelvünket, hogy az 5-ik osztálytól kezdve azon már minden feltünőbb nehézség nélkül tanulhasson, fogalmazhasson, s tehát gondolkozhas-sék és reflectálhasson is.

Bátran merjük állítani azért, hogy e rendelkezés — a közmívelődés nagy hátrányára — nem egyszer a különben legfényesebb tehetségek fokozatos és öntudatos fejlődését fogná akadályozni és elfojtani; sőt a gyengébb és közepes tehetségeknek ez lenne az idegen ajku iskolákban a megölő betűje.

c.) Végre megfontolást érdemel e tekintetben még az is, hogy valamint a magyar, úgy a nem magyar ajku tanintézetek igen sok alapítványa egyenesen ahoz a feltételhez köttetett, hogy ezt az illető tanintézet csak addig élvezheti, vagy használhatja, a mig a tannyelv az marad benne, a mi volt az alapításkor.

Mindezekért, — és, mert szakosztályunk nem az erőszakos magyarosítástól várja nyelvünk terjedését s' hódító hatalmát — azt tartanók helyesnek, tappintatosnak és jogosnak, hogy a minister s illetőleg a törvényhozó testület mellőzze teljesen az e) pont eme záradékát, s e helyett a magyar korona minden tanintézetére nézve is, a melyben a tannyelv nem magyar, iktassa a magyar nyelvet is a rendes, az-az a köteles tantárgyak sorába, és pedig a következő f.) pont mellőzésével, a mely alatt az érthetlen és semmit sem jelentő „irodalomtan“ szerepel, így: „a magyar nyelv, és e nyelv irodalmi jelesebb termékeinek fejtegető ismertetése, irodalmi történelmi alapon“. Az óhajtott czélt, azt t. i. hogy a hazában élő nem magyar ajku nemzetiségek képzetebb fiai már az iskolákban megismerhessék és megtanulhassák nyelvünket, azt hiszszük, így is elérjük; de el a nélkül, hogy a nem magyar ajku iskolákat megfosztanók a magok tannyelvétől, s így a nélkül, hogy indokolt viszsztatetszésre, vagy nemzetiségi jogosult viszsztatásra adnánk alkalmat.

Erről anynyival kevésbbé lehetend szó, mert ha szakosztályunk egyik fennebb kifejtett ajánlata elfogadtatik, az ujabkori nyelvek közül a gymnasiumokban a német, s a reáliskolákban pedig még a franczia nyelv is fel fog vétetni a rendes tantárgyak sorába.

S végül is szakosztályunk nézete szerint nemcsak teljes joga, de sőt kötelessége is az államnak a maga nyelvét — a területén lévő minden tanintézetre nézve — a köteles tantárgyak sorába iktatni, nem csak azért, mert ennek értése nélkül legalább a központi főbb hivatalokra nem juthatnak el polgárai, hanem még azért is, mert e nélkül polgári legfőbb jogukat — a törvényhozó testületben való részvételt — sem gyakorolhatják.

A tantárgyakat illetőleg még a következők szakosztályunk megjegyzései s illetőleg indokolt javaslatai:

i.) Miután az élettan (physiologia) sem a gymnasialis, sem a reáliskolai tantárgyak sorába sehol sincs beiktatva, e nélkül pedig ma már — kivált középtanodákban — sem az állattan, sem a

növénytan alapos és igazán fejlesztő hatású tanítása nem is képzelhető: szakosztályunk óhajtáná, hogy legalább a részletes tantervbe iktattassék be ez is, ha önállólag nem is, de legalább a természetrajz mellé ily megjegyzéssel: „az állattan és növénytan élettani alapon, s az ásványtan a földismeret és földtan alapvonalaiival“.

2.) A gymnasialis tantárgyak sorában az o.) pont alatt, a reáliskolaiak sorában pedig az n.) pont alatt olvasható „bölcészeti előtan-ra nézve szakosztályunknak az a véleménye, hogy a szorosabb értelemben vett bölcészeti tantárgyak közül a közép-tanodák céljának leginkább megfelelő a gondolkodástan (logica) és a lélektan (psychologia) tanítása.

A gondolkodástané nemcsak azért, mert az egyik legbiztosabb kulcs úgy az anyanyelv szabatos használatához, valamint az idegen nyelvek belső természete vizsgálásához és megértéséhez is; hanem még azért is, mert ez ad a felsőbb osztályú növendékeknek kiváló alkalmat a fogalmak tisztázására, a gondolatok rendezésére, s általában arra, hogy az önálló szabályos és helyes gondolkozásban és elmélkedésben magukat gyakorolni és tökéletesíteni igyekezzenek.

A lélektan felvételét pedig azért óhajtjuk, mert — jól és kellő emelkedettséggel kezelve — egyik jó védszer lehet ez is körünk kiválólag materialisticus törekvései ellenében az által, hogy énünk tüzetesebb vizsgálására, emberi természetünk tisztább felismerésére, s így elhivatásunk nemesebb és elevenebb felfogására és átérzésére vezet.

3.) A reáliskolai tantárgyak sorába a gyakorlati életre annyira fontos könyviteltan — sem a rendesek, sem a rendkívüliek közé — sehol sincs felvéve. Szakosztályunk hinni sem akarja, hogy e fontos tantárgyat, mely még a polgári iskolák rendes tantárgyai közé is fel van véve, a minister a reáliskolaiak sorából teljesen ki akarta volna hagyni; sőt reményli, hogy a később kiadandó részletes tantervbe, a mostani törvényjavaslat i.) pontja alatt említett „meny ny is égtan“ rovatába, bizonyynyal maga a minister is be fogja ezt osztani. Nézetünk szerint méltó és helyes lenne azonban, külön megnevezéssel is szerepeltetni a könyviteltant a reáliskolák rendes tantárgyai sorában. Így kívánná ezt egyfelől a fogalmak tisztázata és szabatos értelmezése, de másfelől az az érdek is, hogy e fontos tantárgy, legalább a reál pályákra készítő

iskolákban, ne legyen ezután is egy más tantárgynak amugy „mellékesen“ alárendelve, hanem kezeltessék oly figyelemmel és önállósággal, a milyent mind terjedelménél, mind pedig a gyakorlati életre való fontosságánál fogva megkíván, és méltán meg is érdemel.

Oly joggal ugyanis a könyvviteltan is bátran szerepelhet külön pont alatt a reáliskolai rendes tantárgyak sorában, mint a milyenek alapján a „menynyiségtani földrajz“ a miniszteri javaslatba is felvétellett ezek közé. S hamár külön tantárgy lesz, nem fogják mindenütt okvetlen csak a menynyiségtan tanárainak osztani ki, azoknak a tanároknak, a kik különben lehetnek igen jó mathematicusok, de a könyvviteltanhoz — meglehet — nagyon keveset értenek, s különösen gyakorlatiasan kezeltetni aligha tudnák mindnyájan ezt; hanem a lehetőleg gondoskodni fog minden intézet ennek tanítására egy oly szakemberről, a ki már gyakorlatban is foglalkozott könyvvezetéssel, s a ki tehát már a gyakorlatból ismeri a könyvviteltan érvényét, s ennek ágazatai, részletei helyes alkalmazását.

Ez utóbbira szakosztályunk oly nagy sulyt fektet, hogy méltónak tartja erre már most jó előre felhívni a miniszter ur ömlga figyelmét.

4.) A tantárgyakat illetőleg végül még csak azon veszélyre kívánnók tiszteletteljesen figyelmeztetni az illető miniszter nr ő nmlgát, a mely a törvényjavaslat 8-ik cikkelye 2-ik pontja f.) betűjének betűszerinti, téves értelmezéséből és helytelen alkalmazásából származhatnék.

E cikkely megjelölt helyén ugyanis, a miniszter ur ő nmlga a „vegyelemzés“-t még a reáltanodáknak is csak a rendkívüli tantárgyai közé sorozza, tehát azon tantárgyak közé a melyekről eme törvényjavaslatban egy helyt ez áll: „az illető középtanoda viszonyihoz képest . . . előadhatók“; más helyt meg ez: „ily tantárgyak tanulására **csupán önkényt vállalkozó** tanulók kötelezhetőek“.

Szakosztályunk aggodalommal gondolta el, hogy ha e pont így válik törvénynyé, s ha e törvény az iskolákban is így betűszerint alkalmaztatik, ez által az anynyira fontos „vegytan“ tanítása csaknem semmit érvé deválválódik; mert így sem a vegytan tanárai nem lesznek kötelezve arra, hogy tárgyakat kísérletekkel s elemzésekkel világositva tanítsák, sem pedig a tanulók arra, hogy a vegyelemzésekben kivétel nélkül pontosan részt vegyenek, s illetőleg

hogy ily elemzéseket és vegyi előállításokat (praeparatiokat) magok is tegyenek. Szóval: a fennebbiek szerint magából a törvény szavaiból és szelleméből azt olvashatná ki a tanár és tanítvány egyaránt, hogy a középtanodákban a vegytannak csak „elméleti“ része a köteles tantárgy, de a vegytani gyakorlatokkal (chemiai practicum) már legfőlebb csak rendkívülig kell foglalkozni.

Ezt azonban a miniszter sem akarhatta; mert így a vegytant, a mely pedig — természetesen — a miniszteri javaslatban is köteles tantárgy, sem kellőleg megértetni és megkedveltetni, sem módszertanilag helyesen tanítani nem lehetne, ezek nélkül pedig sem célja, sem sikere nem lenne az egész tanításnak.

Hogy tehát e veszély — a törvény rossz szövegezése miatt — csak egyetlen iskolába is be ne következhessek, kéressék meg a miniszter önmaga, hogy a 8-ik cikkely 2-ik pontja f.) betűjét mint nemcsak feleslegest, de téves magyarázatokra is alkalmat adhatót, mellőzze teljesen; s e helyett azon pontok után, a melyekben a vegytan mint rendes tantárgy szerepel, tegye vagy tétesse oda még ezt: „vegyelemzéssel és kísérleti alapon“.

Ez ajánlatunk minden további indoklását feleslegesnek tartva, még csak is azon általános véleményünk nyilvánítására ragadjuk meg ez alkalmat, a mely szerint a demonstratív és experimentalis tudományokból csak is annyit és oly mértékben kell tanítani a középtanodákban, a mennyit s a milyenben ezek a szükséges demonstratiókkal s experimentatiókkal is kísérhetők, s illetőleg felvilágosíthatók“.

Ezek „nevelési bizottmány“-unk „középtanodai szakosztály“-ának a középtanodák tantárgyait illető megjegyzései és véleményes javaslatai. A „Törvényjavaslat“ többi részeinek tárgyalásáról, s az ennek folytán felmerült véleményekről, s hozott határozatokról a legközelebbi füzetben.

Közli

Váradi Károly,
a bizottmány jegyzője.